

Guus van Duin, zelf enthousiast vogelaar, is journalist bij Trouw en sinds 1998 freelance medewerker aan SOVON-Nieuws. De foto's bij dit interview zijn ook door Guus gemaakt.

Een ambtenaar heeft ooit een spelfout gemaakt bij mijn opa zijn naam, waardoor die anders heet dan mijn vader. Met en zonder puntjes. Ik had een Remington schrijfmachine en een ij tikken is meer werk dan een y. Maar nu zitten we in het e-tickettijdperk, dus moet je naam overeenstemmen met die in je paspoort. Dus is het dan een ij, anders kom ik het vliegtuig niet in. Maar daarbuiten blijft het met een y. En C.J. staat voor Cornelis Jan.

Je bent self made

Ik was schoolverlater, had alles achter me gelaten en wilde vogels kijken. Van het ene naar het andere uitzendbaantje. Ik werd koolborstelmonteur. Daar was ik handig in, kan ik het helpen? Een priegelwerkje om koperen kabeltjes in een voetje te draaien, netjes op maat te zagen. In maart 1978 was de ramp met de Amoco Cadiz bij Bretagne. Ik heb ontslag genomen en ben erheen gegaan. Heel indrukwekkend. Later ben ik in de textiel terechtgekomen. Daar was ik ook handig in en ik heb vele kilometers voering verkocht aan C&A.

Op welk punt verliet je school?

Ik ben halverwege het atheneum gestrand en toen ben ik zeetrek gaan tellen. Ik woonde mijn hele leven al in Amsterdam. Maarten Platteew, Kees Woutersen en ik waren in 1973 als CJN'ertjes gigantisch onder de indruk geraakt van het zeetrek-telwerk van Rob Bijlsma. Ik ging naar een herfstkamp op de Hondsbosche Zee-wering. Geen idee wat je daar moest doen, maar goed. Ik kwam aan bij boer De Boer: „Rob zit al op de dijk“. Wie is Rob, en hoezo op de dijk? Ik had geen idee en wist alleen dat het pokkenweer was. Op de dijk zat zo'n weirdo met lang haar en die riep allemaal soorten die

SPECIFIEK... Zee

*Hij leeft al zijn hele leven voor
zeevogels, stookolieslachtoffers,
zeetrek en zeezoogdieren.*

*Hij is C.J. (Kees) Camphuysen,
of Camphuijsen (46).*

*“De kust was leuk, maar ze
vlogen dáár, bij de horizon.*

Daar wilde ik heen.”

ik nog nooit gezien had. Rob wist alles en had duidelijk charisma. En ik maar in de Peterson's bladeren: Kleine jager, Parel-duiker, pijlstormvogels. Allemaal blad-zijden die ik tot dan toen overgeslagen had. Ik was verbijsterd, kon mijn kijker nauwelijks vasthouden. Twee dagen later was de beruchte 18 oktober 1973. Windkracht 10. Er trok een stroom Grauwe pijlen langs, terwijl in de vogelgids stond: dwaalgast (3 x). Ik had van Rob de taak toebedeeld gekregen om te schrijven, dus kleine Keesje groeide een beetje in de hiërarchie. Ik heb de hele dag mijn kijker nauwelijks gebruikt omdat ik dat boekje vast moest houden en beschermen tegen de vele buien. Gelukkig vlogen veel vogels erg dichtbij. 's Avonds had ik de glansrol van het optellen. Toen ik thuiskwam zeiden mijn vriendjes: dat was zeker wel klote, die Hondsbosche. Die week betekende het keerpunt in mijn carrière. In 1974 werden we bij IJmuiden gescout door Jelle van Dijk en Frank de Miranda. Die kwamen dan een tijdje achter je staan. We werden vriendelijk uitgenodigd of we niet eens een kaartje wilden invullen voor de CVZ, de Club van Zeetrek-tellers. Dan groei je dus weer een beetje. We werden goed genoeg bevonden. Belangrijk is dat ik toen geleerd heb om systematisch te werken. Om ook nulwaarnemingen te noteren, en de teltijd. Vanaf 1976 telden we het jaar rond.

Je kwam op het museum in Amsterdam terecht

Ik vond in 1977 hier op Texel zestig dode zeekoeten. Wij zeerukkers zagen er toen al niet zoveel, er moest iets aan de hand zijn. Het was zaak om al die resten goed te determineren en op leeftijd te brengen. Met een vogelgids kwam je daar niet uit. We bekeken en tekenden alles. Op het Zoölogisch Museum sneden we

honderden vogels, met Jan Andries van Franeker, Rombout de Wijs en Henk Sandee.

Je maakte een tijdschrift

Het begon met een getypt overzicht voor de stookpiettellers. Tien carbonvelletjes ertussen, dat was nog net leesbaar. Iedere maand. Daarna stencilden we het. Als ik iets wilde laten kopiëren gaf ik het mee aan mijn vader die bij de Algemene Bank Nederland werkte. Daar hadden ze één kopieerapparaat. We combineerden het met het zeetrekverslag en Sula was geboren. In die tijd werkte ik alleen maar om in leven te blijven, de rest was vogels. Mijn eerste vogelbaantje was het schrijven van het zeetreknummer van Limosa, dat geld van het Prins Bernhardfonds. Dat rare ding is nog steeds te koop. Dat was eigenlijk het begin van een nieuwe fase. Al die bestanden die ik in mijn vrije tijd verzamelde, groeiden zodanig dat men daar geïnteresseerd in raakte. Vogelbescherming zei over de stookvogelgegevens “schrijf dat maar eens op dan”.

En daarna ...

Wilde ik de zee op natuurlijk. De kust was leuk, maar ze vlogen dáár, bij de horizon. Daar wilde ik heen. Dat leverde de eerste aanvaring op met Kees Swennen. We zijn geen vrienden, nooit geweest. Maar hij nam me kennelijk wel zo serieus dat hij in Zaandam kwam praten over wat het NIOZ ging doen op zee. Opmerkelijk, want hij had net zo goed op zijn ivoren toren op Texel kunnen blijven en doen wat hij wou. Ze hadden een student aangenomen, Mardik Leopold, en die zou dat zeewerk wel even voor ons gaan doen. Mardik heeft uiteindelijk het hele zootje bij elkaar getrokken. Die dacht “laat ik maar eens met die CVZ gaan praten”, kijken wat er te bundelen valt. Sindsdien werken we met veel plezier samen.

Varen voor het NIOZ

Het was net zo nieuw als zeetrek in het begin; je zat iedere keer op de rand van ontdekkingen. Varen is een totaal andere en vooral spectaculaire wereld. We gingen met een Rijkswaterstaathelikopter naar meetpost Noordwijk, een platform, om van daar af te tellen. Van te voren had je natte dromen: zouden er franjepote rondzwemmen en zouden er overal stormvogeltjes zijn. Nou, nee dus. Maar wel Grauwe pijlen onder je door. Die waren tot dan toe altijd stipjes geweest, nu kon je ze in hun neusbuis kijken. En ze hadden

ook ogen. En je hoorde Puttertjes, dat bleken kwetterende Zwarte Zee-eenden. We zagen Bruinvissen, die hier toen nog helemaal niet bestonden.

Maar nog geen open zee

Dat kwam later, het duurde zes jaar eer ik ook eindelijk eens op een boot zat. Eind jaren zeventig. De Britten wilden een vaarprogramma opzetten en overleggen over standaardmethodes. Het Seabirds at Sea-team werd opgericht. De vraag was: als er een olieramp is, waar zitten dan de vogels. Het enige wat we hadden waren de kolonies. Er kwamen drie offshore-programma's. Het RIKZ ging iets doen met een vliegtuig. Dankzij Henk Baptist kon de CVZ met hun boot mee gaan varen. En het NIOZ ging ook iets doen. We hebben de dingen aan elkaar geknoopt en het offshorewerk kreeg structuur.

Hoe lang heb je op zee doorgebracht?

Ik denk dat ik drie keer de wereld rondgevaren ben. Jaarlijks zit ik zo'n drie maanden op zee. Voor een niet-zeeman is dat heel behoorlijk. Ik heb veel toeristenreizen in het Noordpoolgebied gedaan, Groenland, Barentsz-zee. De laatste jaren ook de Zuidelijk oceaan, Senegal, Zuid-Afrika. Nu doe ik programma's met een aantal beginnende Spaanse en Portugese offshore-organisaties.

Ben je een bikkellharde zeebonk?

Nee, maar ik heb het er wel erg naar mijn zin. En uiteraard werken we vrijwel uitsluitend met mooi weer. Anders wordt het een overlevingscursus. Ook leuk, maar dan lees ik liever een boek. Ik word zelden zeeziek, en op onvoorspelbare momenten. Je moet in elk geval niet beginnen met koffie op je nuchtere maag. En geen alcohol, althans niet 's ochtends.

Je hebt het aardig voor mekaar

Ik mopper ook niet, het is een gouden baan. Niet helemaal een veilige plek, maar ik word gedoopt en heb een vaste aanstelling die ik min of meer zelf moet verdienen. Ik moet als onderzoeker opdrachten van buitenaf aantrekken om dat salaris een beetje rond te krijgen.

De Noordzee is je target

Vroeger was alles tellen tellen tellen. Dat is nu bijzaak. Je kunt op zee zien wat de beesten doen, hun interacties, hun voedsel-ecologie. We zijn net klaar met een onderzoek naar zandspieren: hoe dat de

drijvende factor kan zijn, en hoeveel er moet zijn om dat te blijven. Die soort staat erg onder druk door industrievisserij. Of die de oorzaak van de achteruitgang van vogels is, blijft een open vraag. Wij zeggen ja, de vissers nee.

Hoe doe je zo'n onderzoek?

Onze ultieme Jan-van-gent had drie instrumenten bij zich. Op zijn staart een GPS-logger, die exact registreert waar hij is. De Jan-van-genten van Bass Rock, bij Edinburgh, foerageren voor de kust van Egmond. En tot aan de Noorse kust. Hij had een sensor aan zijn poot voor de duikdieptebepaling. Ze gaan tot ongeveer 27 meter. En in zijn maag zat een sensor. Als je een koude makreel inslikt, koelt je maag sterk af, en dat leg je vast. Door tests weten we precies hoeveel ze eten. Ze zijn tot twee dagen weg uit de kolonie, daarna moet je ze terugvangen om de instrumenten af te lezen.

Met een haakje in zijn maag?

Een springveer met een magneet. Je haalt eerst een metaaldetector over de vogel. Als er geen piep gaat, weet je hoe laat het is, dan zit hij in het kuiken dat zojuist gevoerd is. Maar we doen het heel elegant. We waren wel bang dat die Jan-van-genten van dat ding op hun staart meteen gehakt zouden maken, maar niks ervan. Je trekt hem uit die kluit vogels. Dan kijkt hij je boos aan, maar dat doen ze altijd. Je verricht je handelingen, en hij blijft je boos aankijken. Je zet hem neer, hij loopt terug naar zijn nest, en hij kijkt je nog één keer echt boos aan, zo van 'dat doen we niet meer, hè!'. Twee dagen later doe je precies hetzelfde, en heb je je gegevens.

En andere soorten

We deden dit ook met Drieteenmeeuwen, Zeekoeten en Kuifaalscholvers. Maar aan een Zeekoet kan je geen GPS plakken, die kregen kompasloggers of tijd-dieptemeters. We hebben duizenden duiken gelogd. Zeekoeten kunnen tot 200 meter, maar niet in de Noordzee, want dan hebben ze een grondboor nodig. Ze gingen tot de bodem, 70 meter diep. Ze kunnen een paar minuten onder blijven. Het onderzoek is net afgelopen.

Wat valt er te zeggen over de Noordzee en zandspieren?

De verklaringen lijden erg onder de waan van de dag. Eind jaren tachtig, de Shetlandzandspieren crisis, had iedereen

het over industrievisserij. Maar het bleek niet de enige oorzaak. Zandspieren is een stock-vis die enorme fluctuaties vertoont, en een aantal daarvan kun je als natuurlijk zien. Maar er komt een temperatuur-component bij. Die heeft invloed op de opgroeisnelheid, en sowieso op de vraag of de larven ooit een zandspieren zullen worden. Ook stroming speelt een rol. En dwars daar doorheen toetert de visserij op zandspieren, en de visserij op spiering-etende vis, misschien wel de belangrijkste component van het verhaal. Wat we al een tijdje weten is dat zeevogels geprofi-teerd hebben van overbevissing. De mens is geïnteresseerd in grote kabeljauw, en die kabeljauw eet megaveel zandspieren. Dus als je die grote rovers uit het systeem vist, blijft de prooivis over. We hebben nu weer te maken met vreselijk veel Haring in de Noordzee, het hele ecosysteem staat in wezen op zijn kop. De oude laag van ervaren vissen is eruit gehaald. Papegaaiduikers hebben geprofi-teerd doordat er veel meer kleine vis was. En van het feit dat ze zelf niet meer door mensen gegeten worden, wat tot 1950 een heel belangrijke druk op de populatie vormde. Het is naïef om één oorzaak aan te wijzen voor de huidige teruggang. Het vervelende is wel dat je daardoor ook bijna nooit iets stelligs kunt beweren.

Een voorbeeld

De Zeekoet staat ernstig onder druk in het westen van de Noordzee. Eigenlijk voor het eerst, want het was een soort kogel-vrije soort, waarop weinig duiken invloed hadden. Probleem is dat zijn voedselpiek snel naar achteren verschuift, een maand in vier jaar tijd. Het eerste ei wordt 4 weken later gelegd en er zijn jaren geweest met nul reproductie. Maar pak je een boek uit 1920, dan is het eigenlijk hetzelfde, dezelfde periode. Dus het valt gewoon binnen de range van mogelijkheden. En het is een regionaal verschijnsel, in het westen van de Noordzee. Ga je naar het westen van Schotland, dan loopt alles als een zonnetje, net als in Noorwegen.

En zijn die populaties ook zandspieren-afhankelijk?

De meeste mensen zeggen 'ja, 100 procent'. Maar Zeekoeten brengen Sprot naar hun jongen, zei men altijd. Terwijl ik ze op zee altijd zandspieren zie eten. Nu blijkt dat adulte vogels iets heel anders eten dan hun jongen. Niet zo heel verbazingwekkend trouwens. Ze eten zelf zandspieren,

die ruim voorhanden is, maar nemen een lekkere vette Sprot mee naar huis. De Zeekoet is een single-species loader, hij komt maar met één vis in de kolonie terug. Dan heb je weinig aan een lucifer-grote zandspiering. Als je een multi-species loader als de Papegaaiduiker bent, en je een bek vol mee kunt nemen, dan kan je beter meer van die kleine zandspierinkjes meenemen. Alken zitten er een beetje tussenin, die nemen een paar visjes mee.

Veel verandering sinds je begon op de Noordzee?

Tallose. De zuidelijke Noordzee was een vrij arme troosteloze bende, maar dat is erg veranderd. Er zit nu veel meer. Het zou me niet verbazen als de jaren zestig ook rijker waren geweest, maar dat weten we gewoon niet. We hebben alleen gegevens over strandingen.

Hoeveel zie je op de Noordzee?

Heel erg weinig. Van jagers en pijlstormvogels zie je bijna niets. Als je al een jager ziet is het een Grote, die woont daar. Zeetrek is eigenlijk alleen maar een randverschijnsel van de kuststrook. Maar dat was ooit wel anders. Die oude knakkers als Verweij en Brouwer gingen even naar de Doggersbank, het lichtschip Texel, en zagen overal Grote en Grauwe pijlen. Dan denk ik: 'Het is leuk met jou. Ik vaar al veertig jaar en heb nog nooit een Grote pijl op zee gezien. Wat is dit voor gezeik.' Maar ik denk dat het waar is wat ze toen zagen: pijlstormvogels, Tonijnen, Gewone dolfijnen. Die waren er gewoon, het was een totaal ander systeem. Het centrum van de Noordzee was destijds veel atlantischer, door de instroom door de noord. En die kunnen we wel weer eens terug gaan krijgen. Dat was een soort verarming van de Noordzee, waarbij hij meer op de oceaan gaat lijken, waardoor je die pijlen, Tonijnen en dolfijnen gaat krijgen.

En Bruinvissen, dit jaar al meer dan 3000

Die Bruinvissen zijn denk ik uit het noorden gevlucht. Die kunnen geen eten meer vinden. In het noordwesten van de Noordzee zitten er zo'n 200.000. Als daar de visvoorraad onder druk komt te staan, hebben die beesten er erg veel last van. Dat is die combinatie van factoren. Die vijf Bultruggen achter mekaar op onze kust, dat is ook geen toeval.

Je houdt alles bij, ook zeezoogdieren

Daar gaat veel tijd inzitten. De stooktellingen kan ik je tot gisteren leveren. En zeezoogdieren ook. Ik ga niet naar bed voordat alles in de computer zit. Als je het laat liggen, groeit een stapel waar je nooit meer doorheen komt. Bij de CVZ lopen we ook nog erg achter, liggend in een spagaat omdat de zaak digitaal nog niet goed op de rails staat.

Word je wel eens kwaad?

Ik vind zeevisserij een geweldige tak van sport. Die zou ik graag willen waarderen, ware het niet dat we het al eeuwen lang zo onverantwoordelijk hebben gedaan. Het is eigenlijk een niet te verdedigen bezigheid. Maar je kunt er niet mee stoppen, het is zo belangrijk. Van alle proteïnen komt 15 procent uit zee, en dat zou veel meer moeten worden. Ondertussen loopt de vangst wereldwijd terug, er komt gewoon minder. We nemen nu dingen mee naar huis waar we vroeger niet naar keken. Inktvis, algen, kwalen. Toen kwamen we alleen maar thuis met Kabeljauwen van 2 meter. Die bestaan nu niet eens meer. Nu maken we visssticks van dingen waarvan jij niet eens wilt weten wat er in zit.

Wat zit erin?

Dat hangt van het product af. Maar in principe zou je geen vis moeten eten die geen karakter of structuur heeft of waar geen graatjes in zitten. Je moet die hele vis op je bord kunnen zien, weten wat het is. Als je hier op Texel naar een viswinkelt gaat en je vraagt om Wijting, dan kijken ze je aan of je om een blauwe olifant vraagt. Geen wijting meer te krijgen. En 30 jaar geleden gaf je die aan je kat. Er ligt allemaal kweekshit. Tilapia, gekweekte Heilbot, anderhalve aal, misschien een Kabeljauw. Vooral veel kweekvis. Dat vind ik een veeg teken. Verse vis uit zee is er steeds minder. En daar varen we moedwillig op af. Wat we nu met Paling doen is ongekend, zonder dat er een luid protest klinkt. Een van de grappigste voorbeelden van wanbeheer is de zalm in Nederlandse rivieren. Er stonden me daar toch een hoop netten in de Rijn, waardoor die vissen langdurig zigzaggend misschien uiteindelijk bij die rivier kwamen. Na eeuwen ging hij eindelijk achteruit en werd zeldzaam, en wat denk je dat een beleidsmaatregel was? In de bovenloop van de Rijn moest op Waterspreeuwen gejaagd gaan worden, want die eten zalmeitjes. Dat geloof je toch niet. Dan vallen mijn klompen uit. Vervolgens bleek dat Waterspreeuwen juist de parasieten tussen die eitjes aten, waardoor die eitjes nog veel eerder door het gootsteenputje gingen. En maar anderen de schuld geven. Daar word ik obstinaat van. Het is jouw vis, het is mijn vis. Ga eens kijken in een willekeurige Schotse haven: geen kleine vissersboot meer te bekennen. Er komen in drie of vier havens nog wat diepzeetrawlers. De vangst verdwijnt naar Azië of misschien wel in onze visssticks. Allemaal rare ogen en tentakels. Even hakselen en persen en het is weer kibbeling of een visburger.

Zee en SOVON

Ik was bijna bij ze in dienst. Ik was consultant en ik werd geleefd door opdrachten. Ik kreeg er heel veel hoor, maar veel ervan waren zo onzinnig in mijn optiek, van die windmolen-merretjes en zo. Daar word

je gek van. Raar werk, doekjes voor het bloeden. Er wordt een beslissing genomen en dan is het 'o ja, er moet ook nog een MER komen, dan zijn we klaar'. Ik zou zeggen: doe niks, als het je niet interesseert, of doe een fatsoenlijke milieu-effectrapportage. Ik zat nog met één been bij het NIOZ, maar dat andere werd steeds groter. Dus of uitbreiden, of nee zeggen tegen opdrachten. Ik heb een aantal instanties aangeboden dat ze me met al mijn opdrachten konden overnemen. NIOZ zei aanvankelijk nee, SOVON zei ja. Ik kon daar een zeevogelpoot opbouwen, voor bijvoorbeeld het zeetrekwerk en het stookpietenwerk.

Maar ...

Toen ik vervolgens bij het NIOZ weg zou gaan, werd onverwacht toch nog een positie aangeboden, vrijwel hetzelfde als SOVON, maar met de faciliteiten van een zeegaad instituut. SOVON was teleurgesteld, maar ze begrepen mijn besluit. Ik denk dat ze in potentie nog steeds een goede partner zijn voor een zeepoot. Ik ga nu kijken naar de hier broedende grote meeuwen en daar komen we mekaar ongetwijfeld tegen. SOVON heeft zoveel gegevens. We kunnen elkaar prachtig aanvullen.

Gaat het nu goed of niet?

Goed of slecht, dan moet je eerst weten wat er aan ten grondslag ligt. Wat is normaal? Is meer altijd beter? Als er een miljoen papegaaiduikers komen in plaats van een half miljoen, dan gaat het goed. Als het over Aalscholvers of meeuwen gaat, wordt men al genuanceerder: een plaag, inperken. Zonder dat iemand kan zeggen hoeveel van elke soort er dan zouden moeten zijn. Lepelaars schijnen de hemel in te mogen groeien. Jan-van-genten ook. Terwijl dat toch eigenlijk gewoon witte Aalscholvers zijn.